

КУЛТУРОЛОШКИ КЛУБ ПРИ
УСО „ЈОСИП БРОЗ ТИТО“
СКОПЈЕ

Издание за култура и уметност

КУЛТУРОЛОШКИ БЕЛЕЖНИК

ГОДИНА IV
излегува еднаш
месечно

БРОЈ
25

**СРЕЌНА
НОВА
ГОДИНА!**

Тишина!

...ма каков
„Своч“... мојот
„Зенит“ е нај-
точен часов-
ник!

Супермен!

...јас сум
бр.1

Каде е
мојот Култу-
ролошки
бележ-
ник?

11-12
1989

1990

π

ријатно е да се согледа денес дваесет и петтиот број на Културолошкиот бележник. Тоа е така зашто се чувствува задоволство од победата над условите на кризата, над отежнатото материјално работење во просветата. Но најголемо задоволство е што за овој мал еек тој беше отворен простор за неколку генерации идни културолози. Вентил во стеснетиот младински новинарски простор. Во овие 25 броја низ страниците на Бележникот минаа речиси стотина автори кои објавија исто толку прилози од сите области на нашето живеење. Успешно беа следени македонските, југословенските и светските текови во доменот на теоретската мисла и актуелно творештво. Значаен и витален простор во овој фанзан секогаш бил и критичко рецензентскиот дел од разни области (книжевност, театарска, филмска и музичка уметност итн.), но и објавувањето на лични творби како мал придонес во работата со надарените ученици кај нас.

Солидниот квантум на творечките прилози, постојаното поттикнување за следење на уметничките дела, нивно валоризирање, објаснување и коментирање, на Културолошкиот бележник му создадоа простор низ кој тој во наредниот период ќе може полесно и поуспешно да се движи. Секогаш во насоката ученикот, визави школската програма, да ја засака уметноста и културата воопшто, и не престано да добива нови сознанија.

Поткрепа и потврда за оваа верба нека бидат и денешните страници со кои Културолошкиот бележник се удостојува себе си и своите читатели.

Јане ТЕОХАРЕВСКИ

СЛОБОДАТА НА ПЕЧАТОТ МОРА ДА БИДЕ ЗАГАРАНТИРАНА...

● РАЗГОВОР СО НИКОЛА МЛАДЕНОВ, ГЛАВЕН И ОДГОВОРЕН УРЕДНИК НА ВЕСНИКОТ „МЛАД БОРЕЦ“

К. Б.: За почеток, дај ни ја личната карта на „Млад борец“...

Н. М.: Вака... Првиот број е излзен 1944 година, под Козјак планина, на 22 март. Мислам дека тоа е ден на пролетта. Ако не е ден на пролетта, види кога е ден да пролетта, тогаш е излзен. Мислам дека е 22 март. Чекај, ако имам... (зема еден број на „М. Б.“ и чита) '44-та е излзен, и тоа е прв весник на македонски јазик во Нова Југославија. Значи, пред сите останати... Оваа година се одбележа џубилеј од 45 години, беше онаа журка тука, нели, што ја правевме, и оваа година е најуспешна, веројатно, во развојот на „Млад борец“, што е резултат на сите оние генерации кои работеле и онаа која работи сега, не? Годинава ја добивме и 13-то юносмриската награда на град Скопје, од септември „М. Б.“ со целиот тираж оди на киосци, што е исто еден нов квалитет во неговото работење. А финансиски, претплатата останува по школите, чисто доброволнно, без инсистирање, за разлика од порано, кога главниот дел на тиражот отпаѓаше на претплатниците во училиштата. Сега тоа останува, меѓутоа, носечкиот товар не е тоа, туку пазарот и финансиските резултати, гудејќи по она што досега го имам јас к'о увид и к'о сознание од работењето, ке бидат најдобри, тоа е сигурно.

К. Б.: А како оди пласманот вон Републиката?

Н. М.: Па вон Републиката имаме претплатници, луѓе кои индивидуално се претплатуваат. Постои интерес за весникот, што е видливо по тоа што делови од неговите текстови се цитираат и во други списанија, во други весници низ Југославија, од Словенија до Југов. Е сега, интересно е тоа, што веќе имам впечаток дека кога се прави личната карта на Македонија се зема „М. Б.“ како индикатор, како мерило за она што се случува во политичкиот живот, што значи дека станува релевантен фактор во отсликувањето на оваа ситуација. Низ „М. Б.“ луѓето добиваат претстава за она што се случува овде.

К. Б.: Каки ми, веќе подолго време си главен и одговорен уредник во весникот. Откако дојде на ова место, М. Б. се повеќе се менува. Е сега, да ги земеме на пример последните два-три броја... Дали тоа е финален производ на онаа идеја која ја имаше кога дојде на ова место, или одите понатаму...

Н. М.: Па, добро... Воопшто дојде и до една генерациска смена во „М. Б.“. Она што го имаше „М. Б.“ како замисла во последните години (не е „М. Б.“ само откако јас сум главен уредник) последните 3 — 4 години на пример, тоа големо отворање, таа идеја критички да се опсервира стварноста, да се вреднува стварноста, таа идеја, замисла, сега кулминира, таа интенција. Процесот на освојување на слободата, мислам дека „М. Б.“ успева да го следи, да го надградува перманетно (тоа е еден процес којшто сигурно нема крај). Мислам дека е

значајно што таквата концепција наиде на поддршка кај читателството, што беше потврда дека се работи добро, односно дека на оваа публика, на оваа средина, и треба ревијален печат, неделен печат, „М. Б.“ е се повеќе политички магазин. Полнуваме една празнина којшто постои во Македонија, недостиг на едно такво списане, меѓутоа соочени сме со сите оние хендикепи што ги носи еден младински печат, со финансиска ситуација којшто ја има. Пред се, мислам на нередовното излегува. Имено, ние треба да излегуваме два пати во месецот, меѓутоа се случува да излегуваме или на три недели или месечно. Тоа е тој финансиски проблем којшто присилегува и од цените на печатето и од една инертност во односот кон јавните гласила во Републиката, каде што досега се одело на тоа тие да бидат дотирани исклучиво од државата. Е сега, има еден пазарен начин на размислување (тоа го спомнав пред малку). Ние годинава, ако даде Господ, 43 проценти од вкупните приходи ќе ги оствариме сами. Интенцијата е да бидеме економски самостојни. Тоа е услов, тоа се работи поврзани една со друга. Мислам дека придонесот на „М. Б.“, покрај критичкиот став кон стварноста — коментари, репортажи и тн., е тоа што низ нашите страници успеваме да вклучиме во јавниот живот личности кои досега, по било која основа, не биле пожелни да се експонираат во јавноста. Зошто велам дека ова е битно? Ова е битно затоа што јавноста, кај нас барем, досега ја претставувале исклучиво официјални форуми, и претставувала за Македонија вон неа се стекнува според тоа дали ЦК, дали Социјалистичкиот сојуз, дали младината, дали Собранието, ќе изнесат ваков или онаков став. За Македонија долго време важеше мислештето дека е темен вилает. Меѓутоа, мислам дека таа претстава за Македонија, таа состојба, се повеќе станува минато и дека се гледа веќе кога луѓето имаат слобода кога можат да ги пласираат своите ставови дека и претставата за Македонија мора да се промени. Ако процесот на плурализација ја зафати и нејзе, ако и овде има ставови коишто отскокнуваат, коишто опонираат на таа официјална политика, тогаш нема ништо сомнително, затоа што сомнително е ако сите луѓе исто мислат. Едноумието е сомнителна работа, не? Зошто луѓето исто да мислат? Тоа е чудно — луѓе со различни интереси, различен свој развој, различен интелектуален потенцијал и материјална состојба, исто мислат. Имено, се покажува дека во Македонија има луѓе коишто мислат поинаку, има луѓе кои што мислат со своја глава и сега имаат простор каде да се пласираат. Битно е што оваа интенција (ова посебно би сакал да го потенцирам) што ја започна „Млад борец“, наиде на одзив и во останатите јавни гласила. И мораме да бидеме реални и да кажеме дека колегите и во другите јавни гласила следат еден процес на отворање и на демократизација. Друго е прашањето дали сме ние задоволни со тоа или не. Битно е за Македонија... Во овој контекст би го спомнал Ѓорѓи Марjanовиќ, професор по кривично право на Правниот факул-

тет, којшто во своето интервју објасни какви се проблеми имал околу своето опстанување и исклучување, односно издегување, напуштање на Сојузот на комунистите. Меѓутоа, беше апсурдно тој човек да нема можност да каже што мисли во Македонија а е еден од тие (првиот практично) што го оспори членот 133, што значи дека идејата за оспорување на еден член којшто е недемократски, којшто прилега за еден тоталитарен режим, значи — идејата за неговото укинување, дојде од Македонија. Може ли Македонија да биде темен виласт ако има такви луѓе? Луѓе кои што уопеале да го слабираат тоа со едно високо научно ниво и луѓе кои што во својата професија, во кривичното право во Југославија, се сметаат за врвни стручњаци. Проблемот на Македонија очигледно беше слободата. Јас мислам дека слободата се освојува, дека и ние даваме некој, свој придонес во тоа, и на ред ќе дојде после демократијата, да видиме како тоа ќе го институционализираме: дали слободата е бидејќи резултат само на добрата волја на власти во одреден период или пак таа ќе се институционализира и дали ќе успееме да направиме демократски систем. Имено, дали демократизацијата ќе ни биде краен врв или ќе ни биде демократијата. Јас сум за ова второво, ама ќе видиме што ќе биде...

К.Б.: Добро, сега тоа доведе „М. Б.“ да се претвори во еден политички весник, бидејќи 80—90% од написите се политички написи. Што станува со овој периодичен блок од културниот живот што го имавте порано?

Н. М.: Тој постои во весникот и понатаму, меѓутоа во многу помал обем. Јас не сум сигурен дека 80—90% се она строго политички текстови. Ограничени сме и просторно заради овие проблеми кои што ги ималаа воопшто Македонија (тоа не е сега проблем само и „М. Б.“), зато што се јавуваат огромен број на текстови, теми, луѓе. Заради тоа, просторот на културата е стеснет. Нас не ни е интенцијата културата да ја нема. Културата ја разгледуваме сега, токму поради тој културен проблем, од друг аспект: повеќе од нејзината политичкалошка, социолошка димензија, доколку имаме такви текстови — инсистираме на нив; или пак културата се следи низ оценки за настани или низ известување за одредени настани. На тој начин се следи поп-рок музиката, театарот, филмот, балетот, сликарството, се-риозната музика... Еве, на пример, за сериозната музика: преку нашите страници се отвори полемика помеѓу повеќе музиколози, сега таа оди и на другиот начин, гледам дека се преенесува и во „Нова Македонија“...

Мислам дека доколку не постои тој финансиски проблем, доколку успееме да излегуваме редовно, мислам дека ќе се воспостави еден биланс кој порано го имало во „М. Б.“ и културата да го зазема место кое го заслужува. Во овој момент тата трпи, веројатно, заради овие причини кои ги спомнават сега.

К. Б.: Знаеме дека изгледот го продава квалитетот; какви ми, како си задоволен со насловната страна и воопшто со визуелниот имиц на „М. Б.‘?

Н. М.: Види сега, лицето, изгледот на весникот, е битна работа, меѓутоа, да не се лажеме: изгледот може да биде и фантастичен, но ако внатре нема никакшто народот бргу ќе ја сфати измамата и следниот број веќе нема да го купи. „М. Б.“ се купува сигурно и заради тоа што го промени својот визуелен изглед, направи чекор напред во своето визуелно обмислување, меѓутоа и во своето концепцијско текстуално обмислување. А не можам да кажам дека ова што е направено е врв, апсолутно. Ниту во едниот, ниту во другиот, сегмент од весникот. Се разбира дека на визуелизацијата треба да се работи. Во светот се прават големи продори, ние се трудиме тоа да го следиме и колку што е можно „М. Б.“ да биде поатрактивен, меѓутоа, повторно велам, во рамките на можностите кои што финансиски се ограничени.

К. Б.: Добро, јас не се надевам дека тоа ќе биде добивање на некаков визуелен идентитет, каков што го има белградскиот „НОН“, на пример... Е сега, повторно се враќаме на оние болни теми: пловите низ бурите на демократијата, имаше ли бродоломи?

Н. М.: Па ние уште не сме потонале.

К. Б.: Добро, можеби сте се извлекле.

Н. М.: Не знам...

К. Б.: Знам, мислам имаше некои судири со Михаил Данев, објавувавте во весникот дека фотографите мистериозно исчезнуваат...

Н. М.: Тоа се случуваше. Имаше тука и некои други видови на опструкција, еве конкретно исчезнувањето на тие фото-материјали...

К. Б.: Се појавува некои фотокопии на весникот...

Н. М.: Се фотокопираше, се слушаа гласини дека весникот е забранет. Тоа ни направи една добра реклама, меѓутоа со тие фотокопии ни го намали економскиот ефект од весникот затоа што веќе половина републичко собрание го имаше фотокопирано весникот. Тоа беа 100 броја помалку купени на пазарот. Имаше тука и интересна оценка на Михаил Данев за еден од кандидатите за секретар, за кого поставивме отворено седум прашања и кажавме во што со него не се согласуваме. Очигледно е дека (јас затоа и реков — едноумието е опасна работа) околу се треба да се овозможи да се слушнат и противните мислења. Сега ние, со Данев, исто така споревме и имавме право да спориме како што тој имаше право да ја даде оценката што си ја даде. Е, сега тука се бирачите, тука се лутете да оценат дали повеќе и веруваат на таа оценка, дали таа оценка е поубедлива од онаа што ние ја нудиме, а во една демократска земја, мислам дека, без оглед што мислат политичарите, весниците мораат да бидат слободни, слободата на печатот мора да биде загарантисана за да може да постојат услови за создавање прво на јавноста, потоа за демократски живот. А друго што се случувало, ако мислиш на притисоците, остави, тоа мемоари кога ќе пишуваме... Битен квалитет на оваа средина, на оваа македонска средина е што не дојде до никаква забрана. Веројатно со она што беше пишувано во „М. Б.“ нечиј интереси беа засегнати. Веројатно! А затоа што во „М. Б.“ врви од имиња, веќе не се говори ситуацијата е ваква или онаква, туку и се посочува која прасти таква ситуација. Битен квалитет е што не дојде до забрана. Е сега, дали тоа е резултат на демократската свест што постои, што нараснува кај властиите, дали таа е нарасната до тој степен или пак, едноставно, веќе и не е политички опортунуто да се забрани „М. Б.“. Јас мислам дека би се дигнала голема гужва и мислам дека се свесни и властиите за тоа, доколку дојде до забрана на весникот, а за тоа мислам дека не постоеја ни услови. Можеше да се случи забрана, затоа што зајаконот кај нас е релативна категорија и секој го применува како што мисли дека е потребно; меѓутоа, јас лично сметам дека немаше основа за забрана и дека властиите досега мудро постапуваат, мислам дека е тоа плус и за нив што излегува еден весник каков што е „М. Б.“ во овој момент, во оваа средина.

К. Б.: И за крај, да те прашам — јас доаѓам од еден културолошки фанзин од кој доста значајни сили дојдоа во вашиот весник. Како стоите сега со примањето нови соработници?

Н. М.: Просторот за соработници е отворен перманентно. Луѓе ни требаат, како што им требаат на сите новинарски кукли. Јас мислам дека оние кои што се заинтересирани да се занимаваат со новинарство, потполна слобода за afirmација на своите интелектуални квалитети, на своите ставови, мислења, аргументи, би можеле да најдат во „М. Б.“. Низ една заемна координација, ние едно заемно упатување и насочување, би можеле и ние да правиме подобар весник, а и да се трудиме во оваа професија да доаѓаат што е можно поквализитетни луѓе.

К. Б.: Е па ај, со среќа!

Разговорот го водеше
Дарко МИТРЕВСКИ, IV-5

КУЛТУРА(ТА) ВО ОФАНЗИВА

К. Б.: Вие сте веќе година и пол директор на „Култура“. Што се случуваше во издавачката кука во тој период и дали има некои промени во врска со издавачката политика и тематската насоченост на печатените книги?

Д. Б.: Со мосто доаѓање во „Култура“, настапа некои промени, со цел да ја оживееме издавачката дејност, со оглед на тоа дека претходниот период беше некако смирен. Направивме програма, брзо и можам да речам-успешно, со што привлечовме голем број македонски автори, нози надворешни соработници и вклучивме голем број дела од светската литература. Програмата е веќе реализирана со издавање на дела од современата македонска поезија и проза, и од тоа поле најнов успех е Рациновата награда, што ја доби постхумно објавленото дело на Живко Чинго, „Гроб за душата“. Во таа програма спаѓаат и историографските дела, како и библиотеката „Светови“. Тука влегуваат актуелни светски автори како Ламб, Јарош, нобеловецот Махвус, Лаверти, Ружди.

К. Б.: Кога сме веќе кај светската белетристика, кажете ни како и колку „Култура“ добива увид во тоа што е во моментов најдобро и најпопуларно во литературата, односно, колку сме ние блиску (или далеку) од светските трендови?

Д. Б.: Информации добиваме од странски специјализирани списанија, како и од разни стручни соработници, кои се добро упатени во една определена област, на пример, за филозофија, политикологија, француска литература и сл. Така добиваме увид во тоа што било интересно и актуелно во измнинатите неколку децении во светот, а и денес, се разбира.

К. Б.: А денес е актуелен вашиот настап на Белградскиот саем на книгата...

Д. Б.: Да. Бевме во центарот на интересира-

Издавачката кука „Култура“ од Скопје, после 45 години од своето постоење, после сите осцилации во врска со квалитетот, обемот и актуелноста на публицираниите дела, сега се наоѓа во центарот на интересирането на југословенската културна јавност, а и пошироко. За тоа што се случува во „Култура“ и со „Култура“ во последно време, разговаравме со нејзиниот директор Димитар Башевски.

њето, со книгата „Сатански стихови“ од Салман Ружди. Делото беше преведено и издадено за многу кратко време, и на Белградскиот саем се појавише како единствен издавач на „Сатанските стихови“ во Југославија, а можам да кажам дека сме и едни от малкуте во светот.

К. Б.: Вие знаете дека тоа ќе предизвика бурни реакции. Па, што се случува на сајмот и сколку него?

Д. Б.: На сајмот немавме некои поголеми пречки, но имаше реагирања од страна на Иранците, кои го напуштија сајмот. Протестираа кај нашата влада, дури имаше закани за прекинување на економските односи со нашата земја.

К. Б.: Дали после сè „Култура“ останува на принципот да објавува квалитетни и актуелни дела, независно од предрасудите и притисоците, кои се присутни кога е во прашање некоја „жешка“ тема?

Д. Б.: Да, сигурно. Ние трпевме некои притисоци од страна, но сепак успеавме. И како се пријозен издавач, остануваме на определбата да објавуваме сè што е ново и квалитетно.

К. Б.: Каде се тука младите и неафирмирани автори, и експерименталната, алтернативна литература?

Д. Б.: „Култура“ е отворена за младите непознати автори, но, се разбира дека и тие треба да ја поминат вообичаената процедура и при тоа да задоволат определени критериуми и да бидат на потребното ниво, со своите естетски и уметнички вредности.

Разговорот го водеа:

Трајковска АНДРИАНА, IV-4
Мартиноска АНА, IV-4

ЈУБИЛЕИ

Поет на новото време

(по повод 50 години од излегувањето на „Бели мугри“)

Деновиве имавме ретка можност да прославиме еден мошне значен јубилеј за македонската книжевност и културата воопшто, поточно 50 години од излегувањето на првата стихозбирка на македонски јазик „Бели мугри“ од Кочо Рацин. Да се потсетиме: ова дело се појави во 1939 година во печатницата на Драгутин Шпулер во Самобор крај Загреб. Со оваа книга Рацин несомнено останува најголем македонски поет меѓу двете светски војни, а неговото зрачење се чувствува и во најновата македонска поезија. Во рамките на богатата програма за одбележувањето на оваа годишнина, беа одржани и неколку свечености на коишто во целост беше истакнато целокупното значење на појавата на Рацин за понатамошниот развој на македонската литература. Особено интересна беше свечената академија што се одржа во стариот објект на МНТ при што присутните имаа можност да проследат прекрасна музичка творба од македонскиот композитор Ристо Аврамовски работена според стиховите на Рацин, а артистот Владимир Светиев говореше стихови од „Бели мугри“. Внимание привлекоа и 25-тите Рацинови средби кои и оваа година се одржаа во родниот град на Ра-

чин, Титов Велес. Учесниците и гостите ја посетија и куката на поетот, каде што писателот Ефтим Клетников одржа говор за животот и делото на постот, насловен со „Беседа за Рацин“. Во својата беседа Клетников направи паралела помеѓу Федерико Гарсија Лорка и Коста Солев Рацин со следниот цитат кој подеднакво се однесува на двајцата големи поети: „Во еднотоoko тој имаше микроскоп, во другото телескоп: со првото ја откриваше сурвата реалност на понижените и навредените, на својот намаџен народ, со другото ги гледаше во перспективата на еден хуманистички утопизам големите светли линии на „новото време“ што доаѓаат како плима врз долготрајните темели на векот“. Голем придонес во расветлувањето на животот и делото на Рацин дава и симпозиумот што се одржува во рамките на „Рациновите средби“. Со свои трудови и споштенија на него земаат учество истакнати македонски и угословенски научници од областа на литературата. На тој начин Рацин и преку своето дело ги собира и здружува писателите од разни краишта на светот.

Да спомнеме дека свој придонес во одбележувањето на оваа значајна годишнина дадоа и Друштвото на писателите на Македонија и Друштвото на преведувачите на Македонија, како и повеќе институции и училишта што го носат името на Рацин. Со објавувањето на стиховите на Рацин на ромски јазик, годинава се зголеми бројот на преводи на оваа поетска книга која досега е преведена на сите поголеми светски јазици.

Накусо, прославата беше убава можност да се потсетиме дека Коста Солев Рацин во своите песни се издига далеку над реалноста, но сепак, останува на земјата, меѓу неговиот народ, павестувајќи го новото време.

Билјана СТОЈЧЕВСКА, IV-1

НЕКОЛКУ ИНФОРМАЦИИ ЗА САМОСТОЈНИОТ ТЕАТАРСКИ ПРОЕКТ „ЕМИГРАНТИ“ ОД СЛАВОМИР МРОЖЕК

— РЕЖИЈА: ВЛАДО ЦВЕТАНОВСКИ — ИГРААТ: СЕНКО ВЕЛИНОВ (во улогата на ХХ) и ГОРЃИ ЈОЛЕВСКИ (во улогата на АА)

Во почетокот беше Театарот. А Театарот беше и пуст и празен и темнина ги покриваше и сцените и гримионите, и Духот на неможноста се движеше над нив. И без тројца млади луѓе и рекоа: Да биде Претстава“. И бидна Претстава. И бидна еден Самостоен театарски проект. И бидна „Емигранти“. А Театарот си остана и пуст и празен и затемнет.

Тие тројца млади креативни луѓе, полни со творечка енергија, не можејќи да најдат простор за материјализација на својата креативност и остварување на своите идеи во театарот, си го создадоа самите вон него. „Емигранти“ настапаа и денес постојат благодарение на упорноста на овие тројца млади луѓе во реализацијето на своите замисли. Уште еден доказ дека се е можно и остварливо со голема желба и добра организираност.

„Емигранти“ е текст кој зборува за слободата, за нејзиното различно сфаќање од аспект на различни луѓе. Слободата на примитивецот, чисто егзистенцијална (ХХ: „Јас знам само за една слобода: кога не морам да одам на работа. Направи седум дена во неделата и ќе те бакнам в рака како да си самист Исус“) и слободата на интелектуалецот, духовна, апстрактна, интелектуална (АА: „Долго време помина пред да дојдам до многу прост заклучок дека сум само мајмун во кафез.“).

Што се однесува до поставеноста на овој текст од страна на Владо, Горѓи и Сенко, тие прават психолошка претстава без посебни ефекти и мегаломански егзбиции, со неопходен минимум реквизити и во една така конципирана претстава, актерите се оставени само со својата игра да го задржуваат вниманието на публиката час и половина (зар тоа не зборува доволно за нивните квалитети како актери). Тие во малиот простор во подрум-

ските простории на „Клубот МНТ“ успеваат да остварат одличен контакт со публиката, да и го пренесат својот емоционален набој и да и овозможат заедно со нив да чувствува, да се радува, тагува, да се смее или плаче. Атмосферата на зачмаеност, неможноста да се побегне, чувството на живеење во нечии организам, не беше присутно само на „сцената“, туку и од другата страна (ако воопшто можеме и да правиме разграничување), односно во публиката. Таа стануваше дел од претставата. (Во новиот простор за играње се губи дел од ова чувство).

Во подлабока анализа на режисерската постапеност на претставата и актерските остварувања, не би сакала да завлекувам бидејќи не се чувствува комплетентна за тоа и во замена би навела изјава на еден од реномираниите театарски луѓе: „Одлично одиграна, зрело направена и ... потребна претстава“.

На крај би нагласила дека немаше да испадне ништо од овој проект доколку во неговата реализација не помогна и Ванчо Карапиловски (како организатор) и Горан Трајковски (во изборот на музиката).

Што самите автори мислат за овој проект:

ВЛАДО ЦВЕТАНОВСКИ: Денес, опседнати сме со Бегството како можен спас и се обидовме да прочелкаме во иднината на таквиот избор.

Сознанијата се ујас и мрак.

А сепак, мора да се бега, зашто не се бега вон нешто туку од нешто.

ГОРЃИ ЈОЛЕВСКИ: Се нарековме „Скомрахи“.

Не исфрлија од театарот. Мислевме дека си играме а вушност само сме живееле.

СЕНКО ВЕЛИНОВ: И наместо по истапкана патека по беспака појдовме свесно.

И му го свртивме грбот на самокрунисаното царство небесно.

И можеме само тага и љубов да дариме, а на оние кои да патиме ни помогнаа, од се срце им благодарам.

Јулијана ВЕЛИНОВА, IV-3

„ЦРВ“-ОТ ПАК НЕШТО ГРИЦКА

Еден бивш и еден сегашен уредник на најесклузивниот Културолошки Бележник на светот, си играа каубојци во една ноемвриска ноќ.

Тексас, човече! Мириз на дивиот Запад!

Беше тоа претстава со мошне интересно сценско решение, во подрумот на Домот на младите. Публиката беше сместена во импровизиран салун, со вистински шанк и уште повистински пијалаци. Пончува жестоко, иако без виски. Бен и Гас (како Адо Вејн и Даре Купер) низ вечно популарниот дијалог на негативецот и позитивецот, си поиграа со „големите“ проблеми на малите луѓе, користејќи притоа добар, здрав хумор, храбро чекореа на самата граница на пародијата. Уредниците беа добри глумци и успешно го одржуваа темпото на својата игра, со оригинална поза и ефектен гег. Овие квалиитети на претставата, донекаде ги компензираа слабостите на текстот, кој понекогаш налегуваше во празни и неинвентивни дијалози. Тоа пак, резултираше во непотребна гужва на сцената и по некоја недоречена ситуација.

Како и да е, аматерите-профессионали не закачија шерифска значка на својот каубојски костим, но сигурно повеќе им вреди пулсот, што несомнено треба да им се „закачи“ за една ваква успешна игра.

Андрiana ТРАЈКОВСКА, IV-4

ФИЛМ (СТРИП)

ФРЕНК МИЛЕР: БЕТДЕНС - 1:1

Уште на почетокот да истакнам: со голема скрпса им прифам на сите меѓумедијални проекти, а особено кон секое „транспортирање“ на стрипот во филм, театар, ТВ, & СО., така што, што се однесува до најголемиот американски нонсенс-хит на годината, филмот „БЕТМЕН“, кој ги наполни кино-благајните во светот, можам да кажам дека естетската вредност е повторно потисната од комерцијалната, а самата идеја е навреда за секој посолиден стрипоман. Холивуд упорно се обидува (и за жал, успева) да го експлоатира стрипот, а „КОНАН“, „СУПЕРМЕН“, „ПОПАЈ“ и „БЕТМЕН“, се само почеток. Сигурен сум дека бизнисмените од Беверли Хилс нема лесно да се откажат од профитот кој им го донесуваат ваквите бајки, бидејќи филмот покрена вистинска бет-манија, така што денес, маџите, моловите, тетратките, женските и спортските торби, приврзите за клучеви и уште десетина други прирачни предмети со силуетата на лилјакот врз жолтата позадина, одат како алва на американскиот пазар. Штета!

Тука, целта не ми беше да се „давам“ себе си, а и вас, со Мајкл Китон, Чек Николсон и истребувачите на стрип-духовите, туку за она позитивното што се случи во стрипот, паралелно со овој проект — *des ist Frank Miller.*

Имено, откако во 1939 година, по успехот на „СУПЕРМЕН“, во ревијското издание „DETECTIVE COMICS“ го исфрлија својот нов изум — човекот лилјак (кого во тоа време го пртеше Боб Кин — кој, иаку се појавуваш во филмот, во споредна улога), па се до денес, Бетмен беше во сенката на својот светол двојник, Супермен. Но денешната популарност му го врати квалитетот на овој стрип, стар 50 години, пред се со доаѓањето на, веќе наведениот Френк Милер, новиот јундеркин на американскиот стрип, кој „БЕТМЕН“ го ослободи од сите досегашни глупости, кои се претворуваат заедно со известрите сценарија.

Многу е чудно, пред се тоа што милеровиот „БЕТМЕН“ воопшто не личи на своите претходници, а рака на среќе, не личи ни на американскиот инфантлен стил, кој со години се фура по „MARVEL“ и „DC“ издањијата. Претежот на Милер доста личи на MOEBIUS, според значењето кое и го придава на изведената линија, но бидејќи ликовите се доста посложени, наликува и на Корбен.

Сценариото пак, како и начинот на кадрирање и монтажа, потсетува на Прат или Херман, можеби. Веројатно се забележува дека ни јас самот не би можел точно да го дефинира стилот, бидејќи сум збунет: во САД, вакво дело, во кое ликовит се супер-јуваци, не било произведено уште од „КОНАН“ на Рој Томас и Џон Бјусема. Самото дејство е набиено со драматичност, и голем дел од идејата е претставена повеќе визуелно, отколку текстуално. Немам заборови.

Е сега, јасно дека ни овој успех нема да остане неискористен. Тогавеке се покажува со појавата на десетина медиокритички плагијатори на милеровиот стил. Но, што е, е!

Нам, на ридестинот Балкан ни останува да се надеваме дека покренатата ревија „БЕТМЕН“ нема да згасне по првиот број, бидејќи во вториот е најавен Милер, лично. Па, ни' останува да чекаме. И да се молниме.

Дарко МИТРЕВСКИ, IV-5

ИЗЛОЖБИ

ПОДЕМ НА МАКЕДОНСКАТА НАИВА

„Наивната уметност ќе биде вечна, бидејќи во душата на наивниот сликар останува детето, замислите и пристапот на чистата природа“. — со овие зборови беше отворена изложбата на наивни слики на стакло и платно, на македонскиот сликар Ангел Петровски, која траеше до 27. октомври, во хотелот Интерконтинентал во Атина, Греција.

Изложбата ја отвори главниот организатор, аранжер и декоратор од Белгија — Мики Мензел, која повеќе години наназад се занимава со афирмација на нови, сè уште непознати сликари. „Често се слуша дека наивното сликарство е феномен на 20. век. А наивните слики, како и други дела од југословенската уметност, се многу барани, особено од колекционерите“. — истакна понатаму во својот говор Мики Мензел.

Иако на изложбата се најдоа и слики од еден наш попознат сликар — Раде Чушкар, сепак во грчкиот неделник „Greece weekly“, како и од страна на организаторот, беше ставен акцент на сликарот — наивец од Скопје — Ангел Петровски, кој со сликање се занимава аматерски. Ангел Петровски е роден на 28.11.1945 во Титов Велес, а од 1948 г. живее во Скопје, каде ќе работи во Руднички и железарници „Скопје“. Првите негови изложби се групните изложби на сликарите — аматери, во Центарот за култура и информации во Скопје, каде редовно изложува од 1985 до 1989 година.

Правата негова самостојна изложба е во 1987 г., во галеријата „КО-РА“ во Скопје, каде своите слики ги поместува и наредната, 1988 година. Потоа самостојно изложува во Домот на ЈНА во Скопје, како и во Домовите на културата во Тетово и Куманово. Меѓу позначајните негови изложби во периодот од 1985 до 1989 година, се изложбите во Загреб и Солун, како и учеството на Петтото биенале на југословенската наива, во Светозарево, каде што добива специјално признание за изложеното дело.

Сето ова ветува многу, како за македонската, така и за југословенската наива. Веруваме дека ќе чуеме уште многу за него и за неговата работа како што тоа беше во Атина, кога Мики Мензел, посебно за неговата работа истакна: „Тоа е сликар кој со единственост ги прикажува старите паркови и градот Скопје пред земјотресот. Тој обликува снежни пејсажи, кровови на куки и цркви, сцени препознатливи од детството, на стакло, со живи бои и прекрасна техника“.

Сузана ТОДОРОВСКА, IV-1

РЕТРОСПЕКТИВА НА ХАЦИ БОШКОВ

Во Музејот на современа уметност во Скопје се одржува монографско — ретроспективна изложба на Петар Хаци Бошков, подготвена од страна на Соња Абациева-Димитрова. Изложбата ни дава слика за триесетипет годишната склупторска работа на Хаци Бошков. Неговите скулптури ни ја претставуваат таинственоста во односите меѓу духот и материјата, ни го прикажуваат специфичниот ритам на состојбите на движење и мирување. Самиот Хаци Бошков за своето творештво вели: „Мојата скулптура се базира на односи и движења, на ритам... Ритамот и движењето се мојата пристапка. Тоа можеби е мојот таен свет...“.

Инаку Хаци Бошков бил прв декан на Факултетот за ликовни уметности во Скопје и професор на првите генерации што излегаа од него. Денес е пензионер, што се разбира не значи дека престанал да твори, а и да работи со младите бидејќи при тоа „се преплетуваат нивната храброст со моето искуство. Се делиме заеднички“. Петар Хаци Бошков е значаен и со својот придонес за менувањето на традиционалните сфаќања на склуптурата во нашата земја.

Ана МАРТИНОСКА, IV-4

РАСКАЗ

КУПИ ГИ МОИТЕ МИСЛИ

Купи ги моите мисли
за она што вредат денеска,
купи ги со својата
изморена убавина
и на оној што ќе го сртнеш
на патот кон Брегот
речи му:

„Ги купив овие
таговни и црни,
црни и безжivotни мисли
зародени во абот на една младост
во замена за бесмртноста,
Јеховата Заповед
и Јесајскиот Пророк“.

Земи ги
и не прашувај
за нивната таговност,
за нивната побожност.

Купи ги
моите непроникнати мисли,
утре не ќе вредат ништо
на пазарот на самотијата.

Иrena ПЕРЧИНКОВА, III-3

ТРИ ОБИДИ ДА СЕ НАПИШЕ ПЕСНА

прв пат

Хармоничната целина на сидови
без совест во ќошињата
заробува занавек
нероден крик
во отворениот прозорец.

втор пат

Животот штотуку почна
во празната точка
на белиот лист.

трет пат

Во оваа ноќ
кога проклетството е толку близу
ми остана само ти
за да те немам.

Andriana ТРАЈКОВСКА, IV-4

НА М...

Ако патот
Пак ме доведе до тебе,
Свездите ќе ти донесам на дланка,
Ноќта ќе ја заменам за живот,
Само да сум твој!

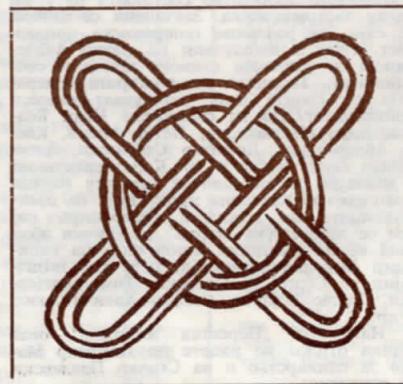
Ако дождот
Пак ме затекне со тебе,
Облаци ќе претворам во злато,
Громот ќе го замолам да молче,
Само да сум твој!

Ако сонот
Пак ме разбуди без тебе,
Песна ќе ти напишам што боли,
Гулаб ќе ти испратам со неа,
Само да сум твој...

Oгнен НЕДЕЛКОВСКИ, IV-1

СЕПАК ЕПИЛОГ

Ноќва е безглоја. Прва... или можеби последна, сеуште не знам. Бдееме стуткани на пустите острови што стражарат во аглите на собата. Уморни од мудрости седиме секој на својот кревет оддалечени еден од друг со светлосни години. Тој грицка соленки и проповеда животна филозофија. „Земи!“ ме нуди. „Не сакам“ тивко одбивам. Ме мрзи да ги испливат неоните што не делат. Зборува. „НЕ СИ ВО СОСТОЈБА ДА БИРАШ“, вели, „ИМА ПОДОБРИ од ТЕБЕ“. Зборовите ме раскинуваат. Навистина ниско удира, но сепак е добро. Сеуште постојат рани што ги немам, слаби точки што тој не ги знае. Молчам. Знам дека има подобри од мене. Тешко ли е да се биде подобар од мене? Јас не сакам да бидам подобар од себе! Сакам да сум јас! Сакам... да ме сака... како онаа вечер. „СЕ ШТО ТИ ДАДОВ БЕШЕ ИЗНУДЕНО“ во корен ги ТРУЕ моите надежи, светите спомени, единствените мои засолништа. Негде во мене превираат гордоста, бесот, самопочитувањето, измачувани во сопствената немој. Сакам да врскам, да му пlesнам една од наопаку да го отерам... Бројам до десет пред да се спротивставам. Дишам длабоко и бавно. Сепак ништо не кажувам. „НЕ МЕ ПРОГОНУВА! СО НОСТАЛГИЧНИ ПЕСНИ НЕМА ДА МЕ УКРАДЕШ ОД ТАА ШТО МЕ ИМА“. Свонат вечни вистини. Ќе ја запалам гитарата — предавничка. Која е таа што го има? Зашто нема лице, име и адреса? Само бескрајно сини очи и житни класја во косата. Не можам да ја победам онаа што не постои. Не можам да го уништам неговиот сон ниту пак тој сон може да го уништи мојот. Вечни кругови во кои сите губат. „МЕ НЕРВИРАШ КОГА МЕ ГЛЕДАШ“, ме прекорува. Го гледам? Го сакам. Мислам дека е убав, од било кој друг, а всушност е потпросечен. „ТО МОРАШ ДА СЕ СООЧИ, ЈАС СУМ НА ТАКВИ ГОДИНИ...“, учтиво бара

оправдание за својата грубост. Не говите години! Ништо не разбира. Вистинско седумнаесетгодишно пеленаче збунето од фанатичната љубов на една прерано созреана гуска.

Конечно прозборувам. Се прашувам дека сфаќам, дека можеби сум погрешила, дека сега се ми е јасно... Чувствуваам како блескаво белите сидови ме обвинуваат за својата чистота. Ми судат што се казнувам за негово добро. За негово добро утре ќе бидеме странци. Никој не е виновен. Едностраната љубов умира без виновници, се самоубива во сопствената неостварливост.

Тишината лудува. Се бори со крикавиот крај на соленките зад неговите усни. Здодевно му е. Не говата сенка се подлабоко тоне под сенката на јорганот. Го губам. Повторно немам ништо. Сеуште се надевам дека ќе се разбудам а дремката штотуку се совладува. Не смеам да мислам на ништо! Морам да спијам! Тој ќе чека да се смирам и ќе замине. За секогаш. Му го вртам грбот и глумам мирен сон. Го гушам липањето, но солзите вешто се провлекуваат зад затворените очни капаци. Само да не ги види! Само да не побегне некој крик од мене! За него проблемот е решен. За мен! можеби ништо не е изменето...

Лилјана БЛАЖЕВСКА, IV-1

ФАМОЗНО ОГЛЕДАЛО

— НА СЕБЕ СИ —

Зарива во мене прсти Самотијата. Отсликува на Огледалото испрвртени Слики. Ги крвари ракете ос Карпите во мојата Душа. А јас го кревам Погледот, високо, повисоко, највисоко.

„Те прашувам, Тебе о Боже, дали Дождот ги мис Гревовите? Дали Ветрот ја носи со себе Ретата на Лагите? И дали постои на чин да се скрши Огледалото со испрвртени Слики и да се сруши Карпите во Душата? Дали, о, дали постои начин да се убие Самотијата?

А Изворот на моето Срце лие. Но, што? Вечна Љубов или Љубов за Омраза? Или, дали јас сакам, затоа што сакам, или сакам за да не мразам? Дали сум среќна сега или ќе ја добијам среќата со исполнување на Омразата?

Боже,
толку испрвртени слики во Огледалото!

Постои ли начин да се скрши тоа Фамозно Огледало?!
О, Боже...“

Сузана СТАНКОВИЌ, IV-6

(НАМЕСТО УВОД): На излезот од нашата гимназија, од вашата лева страна се наоѓа еден графит, сега преттан со сина боја: RAMONES. Следните редови ќе се обидат да објаснат што е тоа, со оглед на тоа дека содржината на скопските графити е сè поразлична.

Punk family

„RAMONES“ е една од ретките панк групи, која успева да се одржи во живот повеќе од петнаесет години, односно од самите почетоци на „новиот бран“ во популарната музика. Поради нивната музика, а и поради нивниот имиц, овој американски бенд редовно се наоѓа во центарот на вниманието, а постојано расе и бројот на новите обожаватели, регрутirани од младата генерација.

Работат од далечната 1966 година. Момчињата Џои, Џони, Диди и Томи, од здодевност и затоа што (верувале или не) не можеле да си најдат девојки, започнале со свирка. Посериозно започнале во седумдесеттите години, го формираат и својот имиц, кој го задржале до денес: бели патики, искинати фармерки (да, оние што се и денес

во мода), морнарски маџици, црни кожни јакни, долги коси со шишви преку очите (се сетивте на Психомодо Поп, нели?). Себе си се нарекуваат браќа и презимињата ги менуваат во Ramone.

Сега во „фамилијата“ се Џои, Џони, Си Џеј и Марти. Што се однесува до нивниот „музички опус“, нивните песни се кратки (2–3 минути), енергични, со јак ритам, чисти гитарски рифови со три акорда (тоа е тоа!) без солирање, и вокал кој главно не осцилира во никакви октави. Што се однесува пак, до текстовите на нивните песни, очигледен е револтот против девојките кои не ја прифаќале нивната љубов, што може да се сфати и како штос.(!) Првиот концерт го имале на 16 и 17 август, 1974 во клубот „CBGB“, пред шест суштества, вклучувајќи го и кучето на барменот. Како што пишува рок-историјата, од тој датум rock'n'roll-от нема никогаш повеќе да биде ист. По две години, на 4. август свиријат во Лондон, а по тој концерт, на британската панк сцена ќе се појават сите подоцнежни великани: SEX PISTOLS, CLASH, DAMNED, GENERATION X.

„RAMONES“ имаат издадено 13 „долгосвиречки“ плочи, од кои 11 се студиски, една е концертна, една компилацијска. На нивниот последен албум „BRAIN DRAIN“ (издаден во „Југтон“), се наоѓа и композицијата „PET SEMATARY“ од истоимениот филм, кој е снимен според книгата со ист наслов на Стив Кинг. Сеедно дали сметате дека панкот е мртов или не. Слушајте ги „RAMONES“!

Дарко Ставриќ, IV⁴

ПОВОД

ACHTUNG! ACHTUNG!

Еден баук кружи низ Скопие, тоа е баукот на шминкерјајот. Сите конвенционални сили се здружија против него: хипи движењето, панкот, рокерите, хеви-метал бандите. Залудно. Чејените си заминуваат, шминкерите доаѓаат.

Знаци на распознавање: шареникви или виолтово розикаво - зелено-црвено-сини кошули дежурен брос-фриз, „левис 501“ или некое друго бројче, задолжителни црни чевли со метална плочка на врвот. Менѓуша не е задолжителна, а од цигарите во игра, „дриблираат“ Марлboro, Винстон или Камел Родео и Лорд за финансиски послабите. „Монт“ виндавка, по можност црвена или сина.

Собирни пунктотии: Хит е „МЕНС“ кој првото место го држи веќ подолго време. „ВАН ГОГ“ се јавува кај сериозна конкуренција. Летово прва лига беа летните „сесији“ диско-клубови („ГОРИЛА“, „ТЕКИЛА“ Панчо Вила), но со пониските температури, тие отидоа во аут. „МЕЈК-АП“ испадна од лига со доаѓањето на новиот газда, а „МНТ“ се заканува да влезе во натесниот избор. Во меѓувреме „МАТИНИК“ ги прибира ветераните.

Стил и музика: Што повесели муабети кои не баракаат големо знаење и интелектуални способности. Темите се маргинални, а главно спаѓаат во отсекот „трачеви и оговарања“ или „ш'оќе облече за искачење“. Совет: избегнувајте „вујаклија“, изрази предизвикуваат нервоза.

Од музиката, диско-хитовите одлично проагаат, останатите стојат. Песни-примамливи за уво, певливи, лесни за помнење и по можност, да не предизвикат носталгија по излегувањето од модата.

Јазикот е едноставен жаргон, произведен во погорните пунктови.

Опомена: Во последно време „елитата“ на ова движење ги запоседна „Цез фест“, „Рок фест“ и МОТ. Па вие сега, мислете му ја.

Дарко МИТРЕВСКИ IV-5

Си седам така еден убав сончев ден, си размислувам, и... еureka! открив фантастичен начин како К.Б. да има едно гајле помалку: стална рубрика „Мојот престој во Лондон“. Ако ништо друго, барем за тоа секогаш ќе се најде некој да напише ишо нешто. И кога веќе и мене ми дадоа простор, зошто да не си кажам што ми лежи на срце? Значи:

Rockin' London

Почеток на јуни, понеделник, точно на полноќ: цела Европа зад нашето јадно, речиси во распаѓање Југо 45, и London by night пред нас. По првото, ритуално, возење по неговите улици, бев комплетно изгубена. Првата реченица која ја напишав во дневникот беше: „Сега е сето тоа илјада пати подалеку од сонот зад мене. „Утрото се качив на воз во најблиската подземна станица и решив да одам до првото место кое ми е познато. Слегов на Oxford street (Panic on the streets of London...) и потоа сè беше надвор од мојата контрола, масата луѓе незапирливо ме водеше шест часа во мојата прва прошетка низ градот. Тоа беа воедно, првите и последните изненадувања во Лондон, од следниот ден и јас станав дел од бесконечната трaka и сè што ми се случуваше понатаму беше со сема нормално. Животот таму е толку динамичен, што буквально немате време да размислувате каде сте и што се случува со вас.

Приказните дека Англичаните се ладни, дури и непријателски настроени, луѓе кои не перцепираат ништо пред себе, во најмаја рака, се апсурдни. Точно е дека се чудни и имаат строги граници во односите дома, на работа и на улица, но секогаш се љубезни до максимум и спремни да ви помогнат, и покрај фактот дека, ако сте странец, секогаш ќе билете прво bloody foreigner, а потоа сè друго. Сепак, не им треба многу за да ги срушат тие граници и верувам дека се тоа луѓе со најголема способност за евфорија (Battaaan сèуште ме прогонува во сон). Кога сум кај евфоријата, прва асоцијација се јасно-концепти. А кога сум веќе кај концепти, морам да спомнам два (меѓу Pink Floyd, Lou Reed, New Order, Throwing Muses, Blowing Monkeys, Simple Minds, Simply Red и многу други): И TheCure и PIL... Турнејата на Cure беше најавувана како последна во кариерата и како таква, мораше да заврши на добриот стар остров. Одржала пет концерти во Wembley Arena, а јас имав среќа да присуствуваам на последниот (во што се сомневам и покрај пропшталничот говор на Robert Smith на крајот). Свипеа повеќе от три часа и имаа енергија како никогаш до сега, а

Smith е вистинско дете на сцена: подрпнува, се смешка... Имав впечаток дека искрено ѝ се радува на секоја песна, баш како дете кога ќе му дадете големо чоколадо. Сè на сè, фантастичен концерт. Другиот е на PIL. Никогаш не сум била којзнае каков нивни обожавател (Sex Pistols отсекогаш ми се допаѓале повеќе), но свирката на 19. септември, во Hammermith Odeon беше вистинска уметност: почнувајќи од генијалното сценско решение, осветлувањето (ни Pink Floyd немаа толку добра сцена), костимите (замислете го Johny во детски пижами со флуоресцентни шари), енергична свирка, каква што не верувам дека било кога ќе слушнам, што е основа за добра атмосфера на секој концерт, па сè до неверојатните лудирања на Lyddon, ex Rotten. Тоа беше последниот концерт, а воед-

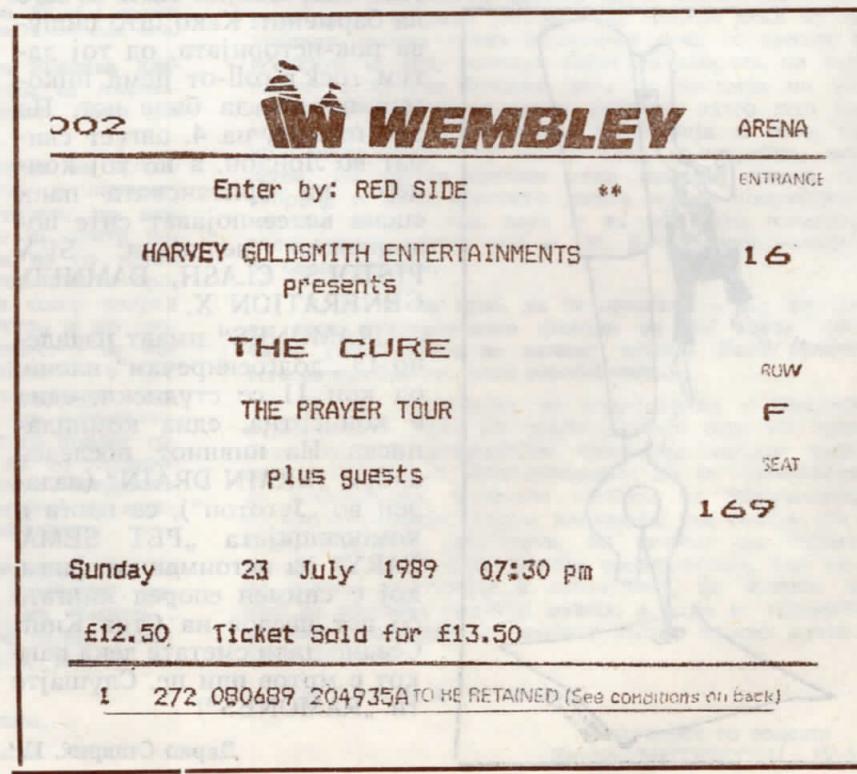
но и мојата последна ноќ во Лондон. Подобро збогување не можев да замислам ни во најубавиот сон.

Морам да спомнам уште една работа што ме воодушеви: ретроспективната изложба на Andy Warhol во Heyword Gallery, за која морав, два месеци порано да набавам карта, но вредеше. Warhol е, барем во Лондон, најпопуларен уметник на 20. век, а ова лето имаше уште две значајни изложби „Art is a job in NEW YORK“ и изложба на фотографии (не сметајќи ги постојаните поставки во најугледните галерии и музеи).

Тоа би било сè од мене. Меѓу полноќта во понеделник на почетокот на јуни и концертот на PIL на 19. септември, се случија многу работи, за некои од нив дури сега станувам свесна: цез-забавите во Club 100, прославата на 20 години Monty Payton, парадата на хомосексуалците низ Hyde Park, Шекспир во националниот театар, ноќните клубови на авангардната лондонска младина, најдобрата претстава што сум ја гледала до сега „Beirut“ во Soho Theatre, необични познанства...

Значи, материјал има и за ROCKIN' LONDON 2, 3, 7... дали е и тоа доволно?

Искра Стојковска, IV³

СКОПСКИ ГРАФИТИ 2

На почетокот едно неопходно објаснување: двојката од насловот не претставува (преодна) оценка, туку видување на долупотпишанот, на оваа тематика по неколку години. Ако некој воопшто се сети, пред три години, во вториот број на К. Б., имаше напис со ист наслов. Овој пат ќе се обидам да не извлечам никакви наравоученија околу оваа појава, ниту да полемизирам околу нивната (не)справданост. Едноставно, пишувам за појава која во Скопје во моментот е „ин“, (читај: во тренд).

Неопходна е мала историска хронологија (не плашете се, нема да „давам“). Некој сметаат дека оваа субкультурна појава своите корени ги има дури во почетокот на историјата на уметноста, односно ја поврзуваат со рудиментарните знаци и цртежи на предисторискиот човек. Оттука веројатно, и полемиките, дали графитите се: а) уметност б) вандализам в) забава г) итн... Да направиме голем временски скок. Во времето пред и за време на војната, графитите биле претскажувачи на посветлата иднина, форма на пасивен отпор против окупаторот (Да живее СКЈ, „ТИТО“, итн.). По војната, во вид на пароли, напишани (најчесто) со црвена боја графитите добија „државно туторство“. Тоа би била првата развојна фаза (ама стручно кажано — м. з.).

Потоа настанува голема пауза. И додека во земјите со бурни политички настани во втората половина на овој век, графитите претставуваат облик на борба за своите мислења и идеи, кај нас ги имаа следните тенденции:

а — најчесто се поткрепува на клозетските сидови и врати, како опис на разни еротски фантазии. Најчесто во вид на фекални песнички со незгодни рими, до просто спомнување на полните органи и глаголот интересен поради нив. Ниту траг од некаква автентичност во стилот на римите на Бора Чорба или хуморот типичен за западните графити, на пример: „Ако е Супермен толку патетен, зошто носи долен веш преку костумот?“

б — Борба за своето неприметно echo. Едноставно пишување на своето име, прекар итн. како вид на нарцисидно задоволство. Тенденција која се задржа до денес.

Некаде кон крајот на седумдесеттите, новите бранови во популарната музика т.е. појавата на панкот, го смени начинот на однесување. Навивачките страсти се изнесуваат на улица со помош на

авто-лаковите, пред очите на истомислениците и пуританците. Најдноставниот облик на комуницирање заразно се волече во прстите на „новите клинци“. Повторна категоризација:

1 — Чисто спомнување, но и мистифицирање на музичкиот фаворит или омиленот тренд во музиката. Доминираат имињата на панк и хард-рок групите. Тука спаѓаат и обидите да се напишат и логосите, т.е. знакот и името карактеристичен за одредена група. Во моментов, скопските графичари најчесто ја спомнуваат групата „The Cure“, но и овој патнедостасуваат досетките, во стилот „Мики Маус е Мик Цегер“ (западен графит).

2 — Искривени мерила за квалитет. На пример: „Мадона е најдобра“ и многу други. За вистинско чудо „народњачите“ (читај: феудалците) се поштедени. Не верувам дека скопските скрибомани ја сакаат Брена Национале и компанија.

3 — Форма на лични огласи, во стилот „Коко е будала“, „Пешо е педер“, „Топла и нежна услуга кај Цаци“ (следи телефонски број) итн. Како и обично, инвентивноста и хуморот, повторно отсутствуваат. Како пример за автентичност, долупотпишаниот ќе спомне еден загребски графит: „Јас сум си сам на себе публика“.

4 — Лични или (најчесто) препишани ставови во стилот — „Води љубов, не војувај“, „Панкот (е)-не е мртв“, „Смрт на хипиците“, „Си живеел ли денеска?“, „Ние веруваме во Маркс“ (алузија на написот од опачината на доларот) итн. И тука изборот не е голем, а очигледно, богато испишаните метроа на светските метрополи не се инспирација за нашите графомани.

Најдемократскиот начин на изразување во човечката историја (да потсетиме: за пишување на графит не се бара дозвола, не се бараат документи...) овие денови е повторно актуелен. Тоталните анонимуси, сити од шарањето по училишните клупи, ги чакраат скопските сидови со политички графити, како негација на (прифатената?) констатација дека тинејџерите се аполитични. И повеќе од јасно е дека, со оглед на нашата деликатна политичко-економска ситуација, тие (графитите) веднаш дигнаат прашнина. Станаа предмет на политички сосстаноци (опаа!), предмет на сензионалистички настани во весниците („Графити не прават држава“ — „Вечер“ бр. 8179), нападнати, но и одбранети од еминентни личности (На пр. Гане Тодоровски во „Студентски збор“ бр. 1105). Како и да е, графитите ги дочекаат своите пет минути, а јас, како дежурен аналитичар, повторно треба да ги категоризирам:

а) Оние напишани како израз за афирмација на македонскиот идентитет („Комити“, „Гемиции“ и др.).

б) националистички обоени („Солун е наш“ и др.).

Ако се сеќавате на уводот, коментарот е ваш. А ако вие не сте напишале ниту еден графит, не грижете се. Во наш прилог говори еден „западнијачки“: „Па што ако во последно време ништо не сум напишал. Не напишал ниту Шекспир“.

Јане ТЕОХАРЕВСКИ

Фотографии: Дарко МИТРЕВСКИ

ИНИЦИЈАТИВИ

ЦОВАЛЗАС – ОД УТОПИЈА ДО СТВАРНОСТ

(кон настанот во „Клуб М“ на 14. 11. 1989.)

Неодамна, во рамките на ОКССММ „Центар“, беше формирано координативно тело составено од претставници на младински те организации од средните училишта. За чудо, тоа беа вистинските луѓе со приближно исти идеи предизвикани од општото сивило и се посиромашниот културен живот во градот, но со надеж дека постои шанса за нивно остварување. Тргнувајќи од нашите различни идеи и замисли за почетните активности, најдобро решение беше нешто налик на мултимедија лев простор во кој младите таленти, претежно средношколци, ќе имаат можност за претерирање и докажување на својот талент (се разбира, без амбиции во однос на хонорарот).

Организаторските проблеми беа пред се во временската ограниченошт која произилегува од материјалната, на сите добра позната. Лоцирањето на овој проект, како и на секој друг, е еден од предусловите за добар конечен резултат, па така, тоа што го до бивме од ФМУ и МБУЦ беше полн погодок („КЛУБ М“ се наоѓа во сутеренот на гореспоменатите). Сознанието дека добиената сала била неискористена и во запуштената состојба ја разбуди нашата фантазија и ентузијазам за нејзино естетско преурдување и искористување, а сегашното решение е привремено.

За рекламирањето во отсуство на адекватен плакат, нашите аги-

таторски способности не беа ограничени на приятелства и познатства кои пак ни беа повеќе од потребни во обезбедувањето на самите ученици и скромните технички средства. Целата работа за висеше од директори и чувари или од друг вид училишен персонал. Додека со првите немаше по големи проблеми, овие вторите, совесни извршуващи на својата должност на моменти ја доведуваа во прашање реализацијата на проектот. Рака на срце, имавме метли кога ни беа потребни.

Отстапките и грешките во за мислената концепција се по претставувањето на поезијата што се претвори во самофорсирање на

некои непоканети ученици што предизвика разбирливо негодување кај присутната публика но и во самата поезија која не е за толку широк аудиториум без оглед на нејзините вредности. Потоа слабото озвучување и отсутството на некои поканети гости се секако минуси во концепцијата, но (без претенции за самопофалба) на крајот испадна добро. Баштната констатација дека на грешките се учи, и овој пат може да биде употребена.

Дадените жртви (материјални, идејни и оние од друг карактер) ќе бидат занемарливи ако она што се случи на 14.11.'89 во „КЛУБ М“ предизвика барем мало бранување кај младите и сите оние што ја сакаат уметноста, а и својот град на кој му се потребни вакви или слични збиднувања. Обезбедувањето средства им го препуштам на оние кои мораат да го прават тоа.

Горѓи ЈАНЕВСКИ, III-2

РЕДАКЦИЈА

Дарко Митревски
Андирана Трајковска
Билјана Стојчевска
Ана Мартиновска
Горѓи Јаневски
Алјдана Блажевска

ТЕХНИЧКО ОБЛИКУВАЊЕ

Билјана Стојчевска
Андирана Трајковска

УРЕДНИК

Дарко Митревски

ДИЗАЈН И ГЛАВЕН И ОДГОВОРЕН УРЕДНИК:

Проф. Јане Теохаревски

СОРАБОТНИЦИ:

Проф. Славка Арсовска
Катерина Рафајловска
Гордана Гурчиновска

Редактирањето на овој број е завршено и аз.12.1989 година.

Издавањето на овој број е овозможено од РО „Пивара“ — Скопје.

Печатено во ГИТОП „Напредок“ — Тетово, во тираж од 1.300 примероци.

